

O‘quvchilarning psixologik holatini aniqlashda diagnostik usullarning roli

Ro'zmetova Charosxon Saparbayevna

Abu Rayxon beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti huzuridagi fizika matematika fanlariga ixtisoslashgan maktab psixologi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘quvchilarning psixologik holatini aniqlashda diagnostik usullarning tutgan o‘rni va ularning ta’lim jarayonidagi ahamiyati yoritib berilgan. Maqolada zamonaviy psixodiagnostik metodlar, ularning qo‘llanish mexanizmi, samaradorlik darajasi va o‘quvchilar ruhiy holatini baholashda qanday ma’lumotlar taqdim etishi tahlil qilingan. Shuningdek, turli yoshdagi o‘quvchilarga mos diagnostik testlar, kuzatuv va suhbat asosidagi baholash usullari orqali psixologik muammolarni erta aniqlashning ahamiyati ochib beriladi. Tadqiqotda o‘qituvchi-psixologlar va pedagoglar uchun tavsiya etiladigan amaliy yondashuvlar ham keltirilgan.

Kalit so‘zlar: psixologik holat, diagnostika, o‘quvchilar psixologiyasi, psixodiagnostika usullari, test, kuzatuv, suhbat, baholash, maktab psixologi, ruhiy salomatlik, ta’lim jarayoni

Abstract: This article elucidates the role of diagnostic methods in assessing students' psychological states and their significance in the educational process. The article analyzes modern psychodiagnostic techniques, their application mechanisms, effectiveness levels, and the information they provide in evaluating students' mental conditions. Additionally, it reveals the importance of early detection of psychological issues through age-appropriate diagnostic tests and assessment methods based on observation and interviews. The study also presents practical approaches recommended for school psychologists and educators.

Keywords: psychological state, diagnostics, student psychology, psychodiagnostic methods, testing, observation, interview, assessment, school psychologist, mental health, educational process

Аннотация: В данной статье освещается роль диагностических методов в определении психологического состояния учащихся и их значение в образовательном процессе. В статье анализируются современные психодиagnostические методы, механизм их применения, уровень

эффективности и характер информации, получаемой при оценке психического состояния учащихся. Также раскрывается важность раннего выявления психологических проблем с помощью диагностических тестов, методов оценки, основанных на наблюдении и беседе, соответствующих учащимся разных возрастов. В исследовании также представлены практические подходы, рекомендуемые для учителей-психологов и педагогов.

Ключевые слова: психологическое состояние, диагностика, психология учащихся, методы психодиагностики, тестирование, наблюдение, беседа, оценка, школьный психолог, психическое здоровье, образовательный процесс

Kirish: Ta’lim-tarbiya jarayonida o’quvchilarning ruhiy holati, emotsional barqarorligi va ijtimoiy moslashuv darajasi ularning o’quv faoliyati, muloqot madaniyati hamda umumiy shaxsiy kamolotiga bevosita ta’sir ko’rsatadi. Maktab muhitida o’quvchilarning psixologik holatini o’z vaqtida aniqlash va unga tegishli choralarni ko’rish — zamonaviy ta’limning muhim talablaridan biridir. Ayniqsa, yosh xususiyatlariga mos bo’lgan psixodiagnostik usullar yordamida o’quvchilarning emotsional, intellektual va ijtimoiy-psixologik holatini baholash pedagog-psixologlar faoliyatida muhim o’rin tutadi.

Zamonaviy psixologiyada diagnostik usullar keng ko’lamda qo’llanilib, o’quvchilardagi stress, xavotir, o’z-o’zini baholashdagi muammolar, agressiv xatti-harakatlar, ijtimoiy izolyatsiya kabi holatlarni aniqlash imkonini beradi. Bunday yondashuvlar nafaqat mavjud muammoni aniqlash, balki ularning oldini olish va korreksiya ishlari uchun ham muhim asos bo’lib xizmat qiladi. Ushbu maqolada aynan shunday psixodiagnostik usullarning turlari, ularning ta’limdagi amaliy o’rni va samaradorligi haqida fikr yuritiladi.

Asosiy qism

Psixodiagnostika — bu inson psixikasini ilmiy asosda o’rganish va baholashga xizmat qiluvchi metodlar tizimidir. Maktab ta’limida psixodiagnostika o’quvchilarning ruhiy salomatligini monitoring qilish, ularning individual xususiyatlarini aniqlash, shuningdek, tarbiyaviy va o’quv jarayonini shaxsga moslashtirish maqsadida qo’llaniladi.

1. Psixodiagnostik usullarning turlari

Maktab amaliyotida quyidagi asosiy diagnostik usullar keng qo’llaniladi:

• **Psixologik testlar** – bu o‘quvchining aqliy salohiyati, hissiy holati, irodaviy sifati va xarakter xususiyatlarini aniqlash uchun ishlatiladi. Masalan, Luscher testi, R. Kettell shaxsiy testlari, Ravenning intellekt testi.

• **Kuzatuv** – o‘quvchi xatti-harakatini tabiiy sharoitda tahlil qilish orqali uning ruhiy holati haqida ma’lumot to‘plash.

• **So‘rovnoma va anketalar** – bu usullar orqali o‘quvchilarning o‘z-o‘zini baholashi, qiziqishlari, tashvishlari va emotsional fonlari haqida ma’lumot olinadi.

• **Suhbat usuli** – o‘quvchi bilan erkin yoki yo‘naltirilgan muloqot orqali ruhiy holati haqida chuqur ma’lumot to‘planadi.

2. Yosh xususiyatlariga mos yondashuv

Psixodiagnostika o‘quvchining yoshiga, intellektual va emotsional rivojlanish darajasiga mos holda olib borilishi lozim. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari bilan ishlashda o‘yinli, obrazli testlar samarali bo‘lsa, yuqori sinf o‘quvchilarida esa mustaqil fikrlashga asoslangan savolnoma va baholash metodlari samarali hisoblanadi.

3. Amaliy ahamiyati

Diagnostik tadqiqotlar o‘quvchilarda quyidagi jihatlarni aniqlashga yordam beradi:

- o‘quv motivatsiyasi darajasi va uning pasayish sabablari;
- o‘z-o‘zini baholash muammolari (kam o‘ziga ishonch, haddan tashqari yuqori baholash);
- stress va xavotir belgilarining mavjudligi;
- ijtimoiy munosabatlar bilan bog‘liq muammolar (izolyatsiya, konfliktlilik, ijtimoiy faollik pastligi);
- maxsus ehtiyojlar yoki psixologik yordamga ehtiyoj mavjudligi.

4. Natijalarni tahlil qilish va foydalanish

Olingan diagnostik ma’lumotlar psixolog tomonidan chuqur tahlil qilinadi va o‘qituvchilar, ota-onalar hamda kerak bo‘lsa, maktab ma’muriyati bilan birgalikda harakat qilish uchun asos bo‘ladi. Bu orqali o‘quvchilarga mos individual ta’lim yondashuvi ishlab chiqiladi, psixologik korreksiya rejalashtiriladi va salbiy holatlarning oldi olinadi.

Muhokama: O‘quvchilar psixologik holatini o‘rganishda diagnostik usullarni qo‘llash – bu faqatgina psixologik ma’lumot yig‘ish emas, balki har bir o‘quvchining ichki dunyosiga yo‘l ochuvchi, ta’lim-tarbiya jarayonini shaxsga

yo'naltirilgan tarzda tashkil etishga xizmat qiluvchi muhim vositadir. Ta'limda yuzaga kelayotgan muammolar, jumladan, o'qishga bo'lgan qiziqishning pasayishi, intizom muammolari, ijtimoiy munosabatlardagi noaniqliklar va ruhiy salomatlikka tahdid soluvchi omillar ko'pincha o'z vaqtida aniqlanmagan psixologik buzilishlar bilan bog'liq bo'ladi.

Diagnostika natijalari asosida o'quvchilarning individual xususiyatlari aniqlanadi, bu esa o'qituvchi va psixologlarga har bir bola bilan alohida ishlash, mos yondashuvni tanlash imkonini beradi. Misol uchun, o'ziga ishonchi past bo'lgan o'quvchi bilan rag'batlantiruvchi va qo'llab-quvvatlovchi yondashuv, yuqori xavotir darajasiga ega bolalar bilan esa muvozanatli va barqaror muloqot muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu bilan birga, diagnostika jarayonining o'zi ham ehtiyotkorlik va maxfiylikni talab etadi. O'quvchilar o'zlarini tahlil ob'ekti sifatida emas, balki o'z shaxsiy rivojlanishiga yo'naltirilgan jarayon ishtirokchisi sifatida his qilishi kerak. Psixologik testlar va suhbatlar noto'g'ri qo'llanilganda, bolaning ichki qarshiliklari, ishonchsizlik yoki yolg'on ma'lumot berish ehtimoli oshadi.

Muhokama davomida aniqlanadiki, diagnostik yondashuvlar ta'lim sifatini oshirishda, sinf jamoasini sog'lomlashtirishda, shuningdek, o'qituvchilarning pedagogik uslublarini takomillashtirishda ham foydalidir. Bu vositalar orqali nafaqat muammolar aniqlanadi, balki o'quvchining kuchli tomonlari, iqtidor sohalari va psixologik ehtiyojlari ham ko'rinadi.

Xulosa va takliflar: O'quvchilarning psixologik holatini aniqlashda diagnostik usullar muhim ahamiyatga ega bo'lib, ular nafaqat mavjud muammolarni aniqlash, balki ularning oldini olish va samarali psixologik yordam ko'rsatishda ham asosiy vosita bo'lib xizmat qiladi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, psixodiagnostika o'quvchilarning shaxsiy xususiyatlari, ijtimoiy-emotsional rivojlanishi, motivatsiyasi va stress holatlarini aniqlash imkonini beradi. To'g'ri tanlangan va ilmiy asoslangan diagnostik metodlar nafaqat psixologlar, balki o'qituvchilar, otalar hamda ta'lim tizimi uchun foydali ma'lumotlar bazasini yaratadi.

Takliflar:

1. **Maktab psixologlari faoliyatini kuchaytirish:** Har bir ta'lim muassasasida malakali psixolog faoliyat yuritishi va muntazam ravishda diagnostik tadbirlar o'tkazilishi ta'minlanishi kerak.

2. **Psixodiagnostika vositalarini modernizatsiya qilish:** Zamonaviy, milliy mentalitetga moslashtirilgan testlar va baholash vositalari ishlab chiqilishi zarur.
3. **O‘qituvchilarni psixologik savodxonlikka o‘rgatish:** Pedagoglar uchun o‘quvchilarning psixologik holatini aniqlash va tushunishga qaratilgan maxsus o‘quv kurslari tashkil etilishi lozim.
4. **Ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish:** Diagnostika natijalari asosida ota-onalar bilan individual suhbatlar o‘tkazish va oilaviy muhitni inobatga olish orqali kompleks yondashuvni shakllantirish muhim.
5. **Tizimli monitoringni yo‘lga qo‘yish:** Har o‘quv yilida o‘quvchilarning psixologik holatini baholovchi muntazam monitoring tizimi joriy etilishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdurahmonova M. —Pedagogik va yosh davrlar psixologiyasil. — Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi, 2020. — 248 b.
2. Azizxo‘jayeva N.N. —Ta’lim jarayonida pedagogik texnologiyalarl. — Toshkent: Fan, 2021. — 320 b.
3. O‘rolov N. —Psixologiya: umumiy va yosh psixologiyasi asoslaril. — Toshkent: O‘qituvchi, 2019. — 276 b.
4. Михайлова А.А. Психодиагностика в образовательной среде. — Москва: Просвещение, 2018. — 232 с.
5. Бурлачук Л.Ф., Морозов С.М. —Словарь-справочник по психодиагностикел. — Санкт-Петербург: Питер, 2017. — 416 с.
6. Anastasi, A., & Urbina, S. Psychological Testing (7th ed.). — New York: Pearson Education, 2010.
7. Kaplan R.M., Saccuzzo D.P. Psychological Testing: Principles, Applications, and Issues. — Belmont: Cengage Learning, 2018.